

MIROSLAW J. HOFFMANN (*MUZEUM WARMII I MAZUR W OLSZTYNIE*)

**HEINRICH KEMKE – POCHWAŁA ARCHEOLOGII MUZEALNEJ,
CZYLI SZKIC O RZETELNOŚCI I ZALETACH PÓŹNEJ MIŁOŚCI***
(PL. 30-33)

Heinrich Kemke (**Fig. 1**) urodził się 2 sierpnia 1864 r. jako drugie z pięciorga dzieci dyrektora browaru w Ponarth, na obrzeżach Królewca oraz jego żony, z domu Skrzeczka. Ojciec matki był właścicielem majątku ziemskiego w Siewken, Kr. Angerburg (CROME 1939: 7-10), obecnie jest to wieś Żywki, koło Krukanek. Dzieciństwo i młodość spędził Heinrich Kemke w domu rodzinnym w Królewcu, przy Weidendamm 33¹, jednak w wakacje często przebywał z rodzeństwem w posiadłości dziadków. Po latach jeszcze, z entuzjazmem opowiadał o konnych przejażdżkach przez łąki i bezdroża Mazur. Szczególne więzy łączyły go z matką, która rozpieszczała swojego chorowitego syna. W Królewcu uczęszczał do gimnazjum, którego dyrektorem był kuzyn matki, profesor Skrzeczka. Szkołę wprawdzie ukończył z wynikiem bardzo dobrym, ale nie podszedł do matury. Już wtedy, bowiem miał poważne problemy ze wzrokiem, spowodowane odklejaniami się siatkówki oka.

Heinrich Kemke wybrał zawód księgarza i rozpoczął naukę w księgarni Kocha w Królewcu, skąd przeniósł się do Berlina. Podczas pobytu w tym mieście zamieszkał w domu rodziny Faltin, gdzie poznał Rosę Faltin. W Berlinie, wspólnie z niejakim Heinrichem otworzył antykwariat. Kemke zajmował się sprawami naukowymi, a Heinrich finansowymi. Interes księgarski zakończył się jednak niepowodzeniem, przynosząc znaczne straty.

Heinrich Kemke wrócił potem do Królewca, gdzie mieszkał wraz z matką, aż do jej śmierci w 1917 r. Po 1915 r. nie odwiedzał już majątku Siewken, gdyż w roku tym posiadłość z rąk jego rodziny odkupił mistrz budowlany Johannes Tepper (1868-1928), właściciel tartaków w Węgoborku i Ogonkach oraz składu materiałów budowlanych w Węgoborku (BRAUMÜLLER 2002: 731). Ciekawostką jest fakt, że młodszy syn wspomnianego Teppera, Georg, który przejął po ojcu tartak w Ogonkach był świetnym bojerowcem i żeglarzem, wielokrotnym mistrzem Niemiec i Europy w bojerach (ŁAPO 2003: 12).

W 1920 r., przebywając w sambijskim kurorcie Rauschen (obecnie Swietłogorsk) Heinrich Kemke

ponownie spotkał Rosę Faltin. Wtedy też „młodzi” postanowili się pobrać, Heinrich miał wprawdzie wówczas już 56 lat, ale – jak wspominał jego dobry druh i rówieśnik, Hans Crome, nigdy nie brakowało mu duchowego i cielesnego wigoru; nie wiadomo natomiast w jakim wieku była Rosa. Małżeństwo to było bardzo udane. Kemke był już wtedy mocno schorowany, stąd darząca wielkim uczuciem męża Rosa otoczyła go opieką i czułością, które wcześniej zapewniała mu matka. Zdaniem Hansa Crome, mąż w pełni doceniał oddanie i miłość żony i w pełni je odwzajemniał. Ciężkie lata inflacji, w których Kemke stracił swój pokaźny majątek, pomogła mu przetrwać właśnie żona. Wykazywała ona – czego można mu zazdrościć – wielkie zrozumienie dla jego pracy naukowej, prowadziła notatki i porządkowała je w latach, kiedy coraz bardziej zawodziły już oczy męża.

Na początku lat 30-tych żona Kemke'go, ciężko zachorowała. Dłuższy pobyt Rosy w szpitalu w Królewcu nie poprawił w wyraźny sposób jej stanu zdrowia. Zresztą, surowy klimat Prus Wschodnich, nie rokował większych nadziei na znaczącą poprawę, stąd w 1934 r. przeprowadzili się do Berlina, gdzie w roku następnym żona H. Kemke zmarła.

Sam wymagający opieki, Kemke zamieszkał potem w domu fundacji joannitów Bodelschwingh w Berlinie-Spandau, gdzie ponoć czuł się dobrze. Osoby pracujące w przytułku opiekowały się nim, czytały mu i pisały pod jego dyktando listy, ponieważ postępująca choroba oczu uniemożliwiała mu to. W 1939 r. ukazała się dla upamiętnienia 75 rocznicy urodzin Kemke'go jego biografia pióra Hansa Crome. Jej tekst jest bardzo niepełny, podobnie jak załączony doń wykaz publikacji jubilata, który zawiera tylko piętnaście pozycji (CROME 1939: 9-10). Mimo usilnych starań nie udało mi się uzyskać danych o dalszych losach Heinricha Kemke.

Więcej natomiast wiadomo o jego osiągnięciach w dziedzinie prehistorii. W wieku 29 lat, w 1893 r. wstąpił H. Kemke w szeregi Towarzystwa Fizyczno-Ekonomicznego w Królewcu² – stowarzyszenia o profilu wprawdzie

* Składam wyrazy podziękii Panu mgr. Jerzemu Markowi Łapo za niektóre informacje wykorzystane w tym szkicu.

¹ Cf. wykaz członków Towarzystwa Fizyczno-Ekonomicznego w Królewcu, *Schriften der Physikalisch-Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg* i. Pr., t. 36, 1895, p. IX.

² Nawiasem mówiąc, trzy lata później z inicjatywy Kemke'go członkiem tego towarzystwa został jego wuj, Skrzeczka, właściciel majątku Siewken; cf. *Schriften der Physikalisch-Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg* i. Pr., t. 40, 1899, p. XIII.

głównie przyrodniczym, ale które dzięki wcześniejszym dokonaniom Ottona Tischlera, Richarda Klebsa i Gottlieba Berendta znacząco też wiele w prahistorii, konkurując do śmierci Tischlera w 1891 r. z Towarzystwem Starożytności Prussia. Nie mając formalnego wykształcenia, objął w nim Kemke funkcję bibliotekarza, co jednak nie powinno dziwić, gdyż już znacznie wcześniej znany był ze swoich zamiłowań bibliofilskich. Po kilku latach powierzono mu też funkcję kustosa zbiorów Działu Antropologicznego Muzeum Prowincjonalnego tego stowarzyszenia. Rok 1893 był trudny dla prahistorii tego towarzystwa, było to wszakże niespełna dwa lata po przedwczesnej śmierci Ottona Tischlera, świetnego badacza, genialnego – zdaniem Carla Engla – umysłu, uważanego przez Gustafa Kossinnę za twórcę archeologii bałtyjskiej. Kierownikiem Działu Antropologicznego został Alfred Jentsch, który jednak z powodu innych obowiązków³ nie miał czasu dla prahistorii. Dynamika działalności archeologicznej w towarzystwie uległa wyraźnemu spowolnieniu, a po 1895 r. załamaniu. Badano wprawdzie jeszcze kilkanaście stanowisk archeologicznych, jednak upadek archeologii w Towarzystwie Fizyczno-Ekonomicznym był już przesądzony. Niemniej wspólnym wysiłkiem profesorów Ferdinanda Lindemanna i Alfreda Jentscha oraz kustosa Heinricha Kemke i kasztelana Carla Kretschmanna kontynuowano w latach 1893-1895 badania Tischlera cmentarzyska w Oberhof/Aukštakiemiai, koło Kretyngi (obecnie w zachodniej Litwie). Były to pierwsze – jeszcze niesamodzielne – wykopaliska H. Kemke. Mimo obowiązków wynikających z prowadzenia biblioteki i opieki nad zbiorami archeologicznymi, a przede wszystkim kiepskiego stanu zdrowia był H. Kemke w tym czasie najbardziej aktywnym terenowo prahistorykiem Towarzystwa Fizyczno-Ekonomicznego. Rozkopał wtedy wiele znaczących stanowisk archeologicznych, w tym, np. cmentarzyska kurhanowe z wczesnej epoki żelaza w Karnitach, gm. Zalewo, Kamionce, gm. Biskupiec Reszelski, Piszewie i Żardenikach, gm. Jeziorany, cmentarzysko płaskie ze schyłku epoki brązu w Skatnikach, gm. Reszel oraz rozległą nekropole z okresu wpływów rzymskich w Bartlikowie, koło Rynu. Godny podkreślenia jest fakt, że wyniki wszystkich swoich badań ogłosił drukiem, a za jego wzorcową publikację z wykopalisk uznać chyba należy sprawozdanie z badań w Bartlikowie – *Das Gräberfeld von Bartlickhof* (Fig. 2) – które oprócz obszernego tekstu z pełną charakterystyką inwentarzy grobowych i analizą zabytków na szerokim tle porównawczym zawiera także plan nekropoli (Fig. 3) oraz tablice

z wyborem bardziej charakterystycznych elementów wyposażenia grobowego (Fig. 4, 5).

H. Kemke aktywnie uczestniczył w cotygodniowych posiedzeniach towarzystwa. Na przykład na posiedzeniu 7 marca 1895 r. dokonał pokazu i omówienia popielnic odkrytych w roku poprzednim w kurhanie z wczesnej epoki żelaza w Żardenikach, który rozkopał wraz z profesorem Karlem Lohmeyerem⁴.

Dużym osiągnięciem Towarzystwa Fizyczno-Ekonomicznego i osobistym Heinricha Kemke było opublikowanie dzieła podsumowującego dorobek O. Tischlera w badaniach cmentarzysk okresu wpływów rzymskich (TISCHLER, KEMKE 1902). Książka p.t. *Ostpreussische Altertümer aus der Zeit der grossen Gräberfelder nach Christi Geburt* przygotowana została decyzją zarządu Towarzystwa Fizyczno-Ekonomicznego przez Heinricha Kemke dla upamiętnienia 10-tej rocznicy śmierci Ottona Tischlera. Ukazanie się tego dzieła możliwe było dzięki sfinansowaniu jego wydania przez młodszego brata Ottona, Oskara – właściciela rodzowego majątku Lusiny, koło Bartoszyca (HOFFMANN 1993: 313). Poprzedzone obszernym wstępem opracowanie jest wyciągiem ze sprawozdań wykopaliskowych 25 cmentarzysk z okresu wpływów rzymskich badanych w głównej mierze przez O. Tischlera, z których zabytki znajdowały się Muzeum Prowincjonalnym w Królewcu. Najważniejszą częścią pracy jest 30 tablic z bardzo starannie udokumentowanymi zabytkami, uporządkowanymi chronologicznie według periodyzacji O. Tischlera. Książka ta, będąca źródłowym uzasadnieniem systemu chronologicznego okresu wpływów rzymskich O. Tischlera, była ostatnim przedsięwzięciem edytorskim Towarzystwa Fizyczno-Ekonomicznego w dziedzinie archeologii.

W 1906 r. po długotrwałych debatach Muzeum Prowincjonalne zostało rozwiązane – z Działu Geologicznego powstał Instytut Geologii Uniwersytetu Albrechta, natomiast zabytki archeologiczne przekazane zostały jako depozyt do Muzeum Prussia, z którym już od 1903 r. związany był H. Kemke⁵. W Towarzystwie Starożytności Prussia Kemke pełnił funkcję kustosa zbiorów muzealnych. Ponadto w początkowym okresie często prowadził wykopaliska, np. w 1903 r. badał siedem stanowisk archeologicznych, a w następnym dziewięć. Część tych wykopalisk – a były to głównie badania kurhanów sambijskich, m.in. w Dworikach/Kl. Dirschkeim, Kliukwiennoje/Klycken, Pokrowskoje/Sorgenau oraz Warnicker Forst – prowadził z innymi badaczami, m.in. A. Bezzenbergerem i H. Lorkiem (HOFFMANN 1999: 180).

³ Był również kierownikiem Działu Geologicznego, potem także dyrektorem Muzeum Prowincjonalnego, by w 1899 r. trafić do Berlina, gdzie objął stanowisko krajowego geologa; cf. KEMKE 1910: 457.

⁴ Cf. *Schriften der Physikalisch-Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg* i. Pr., t. 36, 1895, p. 11.

⁵ Cf. *Schriften der Physikalisch-Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg* i. Pr., t. 47, 1906, p. 325.

Największe osiągnięcie Heinricha Kemke na niwie archeologicznej związane było z zasadniczym przełomem w ochronie zabytków archeologicznych Prus Wschodnich, czyli z uchwaleniem 26 III 1914 r. decyzją Ministra Nauki, Sztuki i Szkolnictwa (*Minister für Wissenschaft, Kunst und Volksbildung*) pruskiej Ustawy o Wykopaliskach (*Ausgrabungsgesetz*) (EBERT 1923: 147). Zgodnie z tą ustawą, którą zresztą wdrożono dopiero po zakończeniu I wojny światowej, obowiązek ochrony zabytków przejmowało państwo, które jednocześnie nabywało prawo własności wszystkich znalezisk. W myśl nowych przepisów w państwie pruskim decydującą rolę w ochronie zabytków archeologicznych odgrywać mieli „mężowie zaufania do spraw zabytków” (*Vertrauensmänner für kulturgeschichtliche Bodenaltertümer*), którzy jako urzędnicy państwowi mieli prawo i obowiązek podejmowania wszelkich działań w zakresie ochrony zabytków archeologicznych, w tym m.in. wstrzymywania bezprawnych, względnie niekompetentnie prowadzonych badań wykopaliskowych (JAHN 1927: 2-4). W celu egzekwowania swoich obowiązków mogli nawet żądać pomocy od policji i lokalnych władz (NOWAKOWSKI 2000: 14). Dnia 30 VII 1920 r. w poszczególnych prowincjach pruskich powołano wspomnianych „mężów zaufania”, wybierając z reguły na to stanowisko archeologów o dużym doświadczeniu badawczym i dorobku naukowym. W Prusach Wschodnich funkcję tę objął Max Ebert (1879-1929) – świetny archeolog o prestiżu naukowym znacznie wykraczającym poza granice Prus Wschodnich (FILIP 1966: 318). M. Ebert na swojego zastępcę dla obszaru właściwych Prus Wschodnich, czyli granic prowincji sprzed 1918 r. mianował właśnie Heinricha Kemke i był to największy jego awans w dziedzinie archeologii (EBERT 1923: 147).

Pierwsza ćwierć ubiegłego wieku to okres szczególnej aktywności Kemke'go w dziedzinie publikacji. Ukazały się wtedy jego najważniejsze opracowania, przede wszystkim te dotyczące datowania i uściśleń chronologicznych⁶, liczne prace materiałowe, w tym sprawozdania z własnych wykopalisk i bardzo ważny *Katalog des Prussia-Museums* (Teil 1, Königsberg 1906), recenzje, artykuły dotyczące historii archeologii, a także pośmiertne artykuły biograficzne⁷.

W 1934 r. z okazji 70 rocznicy urodzin jego zasługi dla wschodniopruskiej archeologii zostały przypomniane i uwypuklone w kilku okolicznościowych artykułach w codziennej prasie Królewca. W przededniu II wojny światowej, we wzmiankowanej już biografii uświetniającej 75-lecie urodzin bohatera tego szkicu Hans Crome

napisał, że do przyjaciół Heinricha Kemke zaliczał się stary mistrz badań prahistorycznych, nieżyjący od kilku już lat Gustaf Kossinna.

H. Kemke jeszcze w 1939 r. cieszył się świetną pamięcią, utrzymując kontakty z wieloma archeologami niemieckimi i zagranicznymi. Do ostatnich dni swojego życia śledził wszystkie przedsięwzięcia w dziedzinie archeologii. Jak podawał Crome, *...jako wierny Prusak zachował w sercu miłość do starej ojczyzny*.

Wykaz prac opublikowanych przez Heinricha Kemke

1. *Bericht über eine Ausgrabung bei Scharnigk in der Nähe von Seeburg*, Schriften der Physikalisch-Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg i. Pr., t. 35, 1894, p. 42-46
2. *Das Bronzeschwert von Atkamp*, Schriften der Physikalisch-Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg i. Pr., t. 36, 1895, p. 29-35
3. *Bericht über die Bibliothek der Gesellschaft*, Schriften der Physikalisch-Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg i. Pr., t. 36, 1895, p. 38-48
4. *Der Silberfund von Marienhof*, Schriften der Physikalisch-Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg i. Pr., t. 38, 1897, p. 79-96
5. *Kleine Mitteilungen*, Schriften der Physikalisch-Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg i. Pr., t. 40, 1899, p. 14-16
6. *Ein Beitrag zur Chronologie der ostpreussischen Gräberfelder mit Berücksichtigung der Nachbargebiete*, Schriften der Physikalisch-Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg i. Pr., t. 40, 1899, p. 87-112
7. *Bericht für 1899 über die Bibliothek der Physikalisch-Ökonomischen Gesellschaft*, Schriften der Physikalisch-Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg i. Pr., t. 40, 1899, p. 44-60
8. *Die Bedeutung der ostbaltischen Altertümer für die Vorgeschichte der Provinz Ostpreussen*, Centralblatt für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, t. 5, 1900, p. 257-262
9. *Das Gräberfeld von Bartlickshof*, Schriften der Physikalisch-Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg i. Pr., t. 41, 1900, p. 108-134
10. *Neues Material zur Kenntnis der baltischen Vorgeschichte*, Schriften der Physikalisch-Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg i. Pr., t. 41, 1900, p. 19-24
11. *Bericht für 1900 über die Bibliothek*, Schriften der Physikalisch-Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg i. Pr., t. 41, 1900, p. 43-59

⁶ Por. wykaz publikacji, pozycje nr 6, 23 i 25.

⁷ Por. wykaz publikacji, pozycje nr 26 i 27.

12. O. Tischler, H. Kemke, *Ostpreussische Altertümer aus der Zeit der grossen Gräberfelder nach Christi Geburt*, Königsberg 1902
13. *Die Bedeutung der Ostsee für die Geschichte unserer Provinz*, Correspondenz-Blatt deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, t. 35, 1904, p. 44-46
14. *Katalog des Prussia-Museums*, Teil 1, Königsberg 1906
15. *Eine neue Veröffentlichung zur Prähistorie Ostpreussens*, Altpreussische Monatsschrift, t. 46, 1909, p. 282-296
16. *Hügelgräber bei Sorgenau, Kr. Fischhausen*, Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia, t. 22, 1909, p. 296-303
17. *Hügelgräber im Warnicker Forst, Kr. Fischhausen*, Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia, t. 22, 1909, p. 386-398
18. *Hügelgrab II bei Klycken, Kr. Fischhausen*, Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia, t. 22, 1909, p. 399-404
19. *Zwei Hügelgräber bei Klein Dirschkeim*, Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia, t. 22, 1909, p. 402-412
20. *Hügelgrab von Streitberg bei Klein Dirschkeim*, Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia, t. 22, 1909, p. 412-413
21. *Zwei Hügelgräber im Warnicker Forst, Kr. Fischhausen*, Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia, t. 22, 1909, p. 413-423
22. *Ein Beitrag zur Geschichte unserer provinziellen Altertumsforschung*, Altpreussische Monatsschrift, t. 47, 1910, p. 445-460
23. *Kritische Betrachtungen über Tischlers Periode der ostpreussischen Gräberfelderzeit*, Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia, t. 23, cz. 1, 1914, p. 1-57
24. *Der Depotfund von Frauenburg, II*, Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia, t. 23, cz. 1, 1914, p. 71-79
25. *Die Gliederung des jüngsten heidnischen Zeitalters in Ostpreussen*, Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia, t. 23, cz. 2, 1919, p. 522-525
26. *Felix Peiser*, Mannus, t. 13, 1922, p. 138-141
27. *Zur Erinnerung an General Stadie*, Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia, t. 26, 1926, p. VIII-XI

Literatura

- BRAUMÜLLER B.
2002 *Angerburg von A bis Z*, Rotenburg
- CROME H.
1939 *H. Kemke, zu seinem 75. Geburtstag am. 2. August 1939*, Prussia, Zeitschrift für Heimatkunde, t. 33, z. 1, p. 7-10
- EBERT M.
1923 *Bericht über die Tätigkeit der Gesellschaft in den Jahren 1909-1922*, Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia, t. 24, p. 145-148
- FILIP J. (ed.)
1966 *Enzyklopädisches Handbuch zur Ur- und Frühgeschichte*, t. 1, Praha
- HOFFMANN M.J.
1993 *Otto Tischler – w stulecie śmierci*, Pomor Ant, t. XV, p. 313-338
1999 *Źródła do kultury i osadnictwa południowo-wschodniej strefy nadbałtyckiej w I tysiącleciu p.n.e.*, Olsztyn
- JAHN M.
1927 *Verzeichnis der Vertrauensmänner für kulturgeschichtliche Bodenalteutümer in Preussen*, Nachrichtenblatt für deutsche Vorzeit, t. 3, p. 2-4
- KEMKE H.
1910 *Ein Beitrag zur Geschichte unserer provinziellen Altertumsforschung*, Altpreussische Monatsschrift, t. 47, p. 445-460
- ŁAPO J.M.
2003 *Frajmajerzy nad Węgorapą*, Węgorzewski Tydzień, nr 2 (28 lutego-6 marca), p. 12
- NOWAKOWSKI W.
2000 *Dzieje zainteresowań archeologicznych w Prusach przed 1945 rokiem*, [in:] J. Kolendo, W. Nowakowski (eds), *Antiquitates Prussiae. Studia z archeologii dawnych ziem pruskich*, Warszawa 2000, p. 9-22
- TISCHLER O., KEMKE H.
1902 *Ostpreussische Altertümer aus der Zeit der grossen Gräberfelder nach Christi Geburt*, Königsberg

MIROSLAW J. HOFFMANN (MUZEUM WARMII I MAZUR W OLSZTYNIE)

HEINRICH KEMKE – IN PRAISE OF MUSEUM ARCHAEOLOGY OR A NOTE ON SOUND SCHOLARSHIP AND MERITS OF POSTPONED LATE MARRIAGE

(SUMMARY)

Heinrich Kemke, one of the most distinguished German archaeologists active in East Prussia (*Ostpreußen*) in the period before the outbreak of World War II, was born on 2 August 1864 in Königsberg. He studied at the local grammar school but did not take his secondary school certificate. After finishing his school education he took up work in a bookshop, at first, in Königsberg, subsequently, in Berlin, where he soon became a partner in an old bookshop. In Berlin Heinrich Kemke met his future wife, Rosa Faltin. After his shop went bankrupt he returned to Königsberg and lived with his mother until her death in 1917.

In 1920 Kemke ran across Rosa Faltin in Rauschen, fashionable watering place in Sambia in *Ostpreußen*. They decided to marry, and settled in Königsberg, where H. Kemke engaged in active research. In 1934 the couple moved to Berlin and a year later Rosa Kemke died. It is known that in 1939 Kemke was still in good health, living in a Joannite house Bodelschwingh in Berlin-Spandau. Little is known of the final years and date of death of the German archaeologist.

Heinrich Kemke started on his career of pre-historian in 1893 when he became member of the *Physikalisch-Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg*. Active at first as librarian of this society only a year later Kemke published his first article in the yearly journal of his society, reporting on excavations at Scharnigk (at present, Żardeniki, near Olsztyn). In late 19th c. H. Kemke not only published reports on excavation results but also

took active part in fieldwork, eg. at Oberhof (at present, Aukštakiemiai in W Lithuania), or at Bartlickhof (at present, Bartlikowo in NE Poland) and published the results of the research at Bartlickhof in what was for the time a model monograph (1900). Two years Kemke was instrumental in publishing a fundamental work on the archaeology of *Ostpreußen*, a volume which recapitulated the contribution to archeology made by Otto Tischler (d. 1891), one of the most distinguished European archaeologists of the late 19th century (TISCHLER, KEMKE 1902). Other important contributions by H. Kemke include an analysis of a hoard of silver ornaments from Marienhof (at present, Brodzikowo in NE Poland) (KEMKE 1897) and a polemic with the views of late O. Tischler in an article published in 1914.

Heinrich Kemke also made an important contribution to the work on the final form to the law on protection of archaeological finds and monuments (*Ausgrabungsgesetz*) for East Prussia, enacted in 1914, one of the most progressive in European legislation on archaeology. At this time he had been for nine years on the staff of the Prussia Museum w Königsberg. In 1920 Heinrich Kemke was appointed to the post of the deputy of the East Prussian *Vertrauensmann* for archaeological monuments, his most important professional function which he discharged until retirement.

(translated by Anna Kinecka)

Fig. 1. Heinrich Kemke (CROME 1939)

Das Gräberfeld von Bartlickshof.

Von

Heinrich Kemke.

Mit Tafel III und IV.

Vor etwa zwei Jahren hatte Herr Engelbrecht, der Besitzer von Bartlickshof, bei der Feldarbeit einige Altertümer gefunden und sie an die Insterburger Altertumsgesellschaft geschickt¹⁾. Da diese der weiten Entfernung wegen — Bartlickshof liegt im Kreise Lötzen, zwischen den Städten Rhein und Nikolaiken — eine Ausgrabung nicht beabsichtigte, wurde mir privatim von den Funden Mitteilung gemacht und es mir anheimgestellt, nach Rücksprache mit dem Besitzer das Feld für das Provinzialmuseum auszugraben. Im Sommer 1899 kehrte ich, von einer Besuchsreise kommend, in Bartlickshof an, liess mir die Fundstelle zeigen und stellte das Vorhandensein alter Gräber fest. Zur Ausgrabung, die uns Herr Engelbrecht in ebenso liebenswürdiger, wie uneigennütziger Weise — wir sind ihm dafür zu grossem Danke verpflichtet — gestattete, kam es jedoch erst im Herbst 1900.

Da mich Herr Engelbrecht nicht aufnehmen konnte, suchte und fand ich Unterkunft in dem $3\frac{1}{2}$ km entfernten Dorfe Lawken. Hier habe ich während der Dauer der Ausgrabung, vom 24. bis 29. September, bei Herrn Lehrer Schmidt gewohnt, der mich in der denkbar freundlichsten Weise bei meinen Arbeiten unterstützt und gefördert hat, wofür ihm auch an dieser Stelle mein herzlichster Dank gesagt sei!

Ungefähr einen Kilometer nördlich von Bartlickshof zieht sich ein zur Domäne Lawken gehörender Wald hin, dessen östlicher Ausläufer von einem von Bartlickshof kommenden Landwege durchschnitten wird. Das zwischen Gehöft und Wald gelegene Gelände fällt nördlich des hochliegenden Hofes schnell ab, senkt sich bis zu einem kleinen Teich, und steigt jenseits desselben steil an, um dann in Höhe von $2\frac{1}{2}$ —3 m über dem Wege bis zum Walde hin gleichmässig zu verlaufen.

Auf der vor dem Walde liegenden, nach Süden steil, nach dem östlich vorbeiziehenden Wege zu flach abfallenden Kuppe lag das bereits stark zerstörte Gräberfeld,

1) Diese Stücke — sie haben mir vorgelegen — sind: 1 bronceenes Berlock wie Tafel III₂, 1 breiter flach biconischer thönerner Spinnwirtel, am oberen und unteren Rande mit je einer Reihe senkrecht neben einander stehender Kerben geschmückt, sowie 1 kleine bronceene Spangenfibel in germanischem Stil mit fünf aus der halbrunden Kopfscheibe strahlenförmig heraustretenden flachen Knöpfen, die vollständig flache Rückseite der Fibel zeigt ein einfaches Charnier d. h. zwei Backen mit Querstange, über welche die Nadel gehängt ist.

Fig. 2. Strona tytułowa sprawozdania z badań zachodniobałtyjskiej nekropoli w Bartlikowie, koło Rynu (KEMKE 1900)

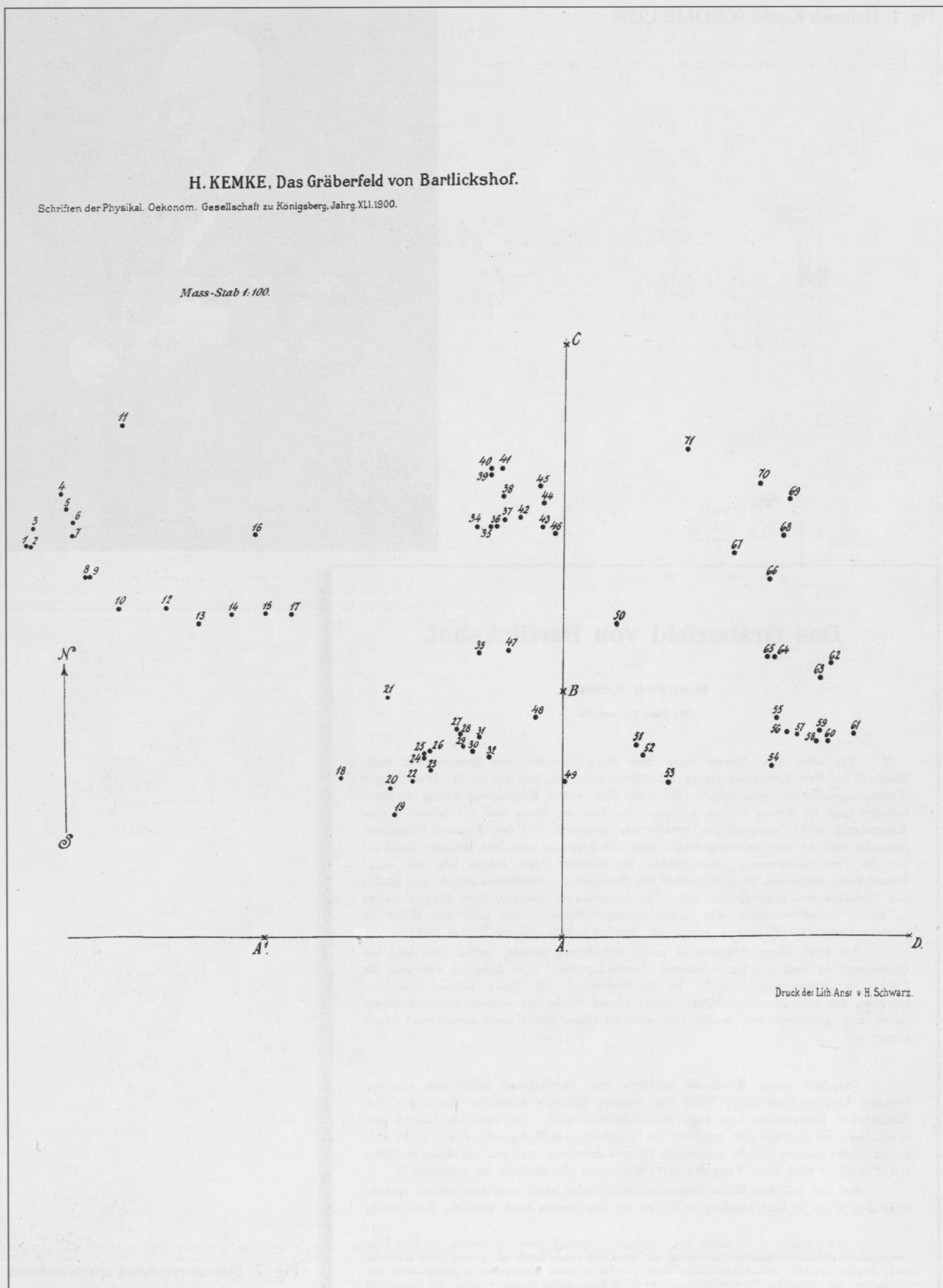
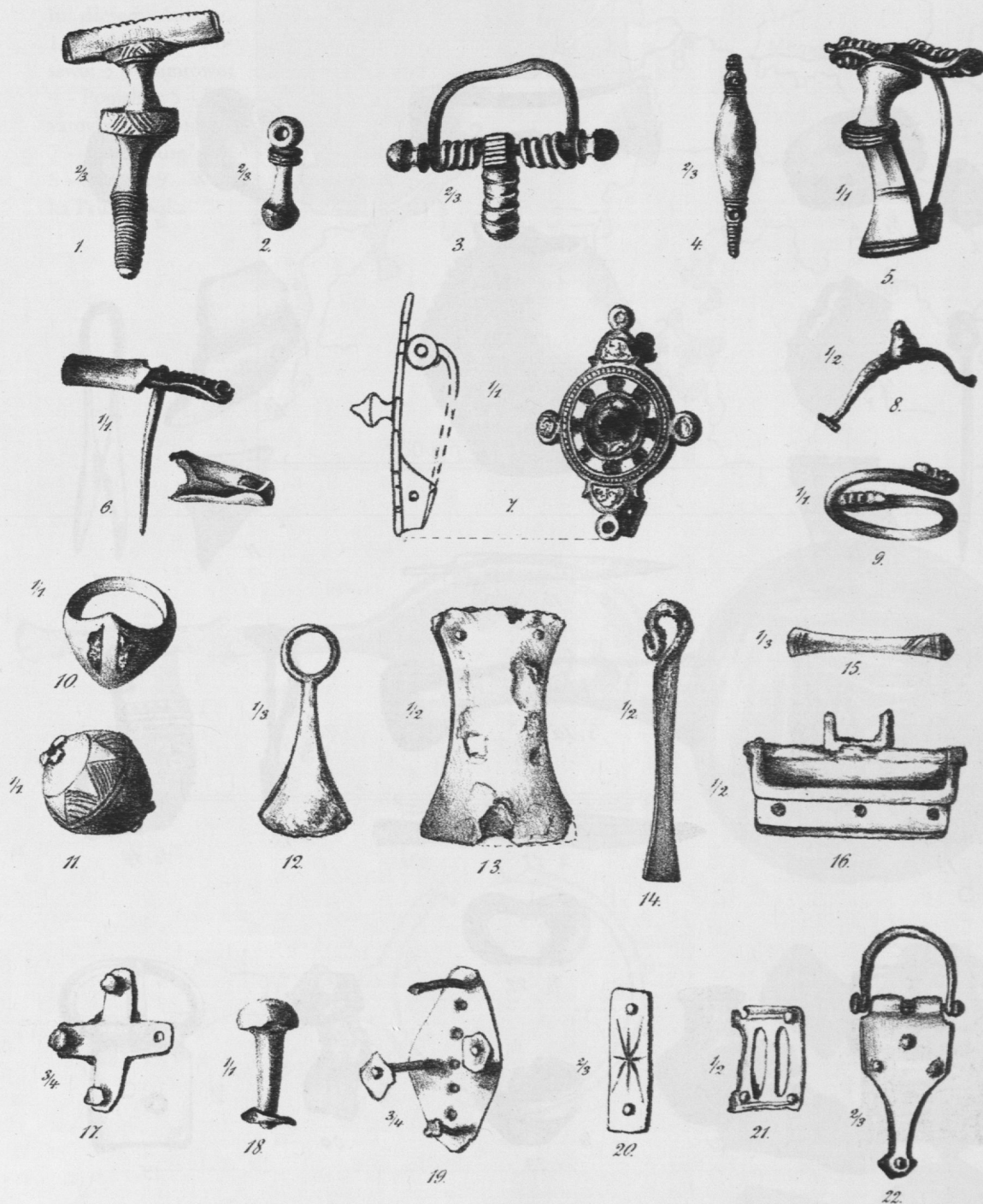

Fig. 3. Plan cmentarzyska w Bartlikowie (KEMKE 1900)

H. KEMKE, Das Gräberfeld von Bartlickshof.

Schriften der Physikal. Oekonom. Gesellschaft zu Königsberg. Jahrg. XII. 1900

Taf. III.

Auf Stein gez. von Lisbeth Krause.

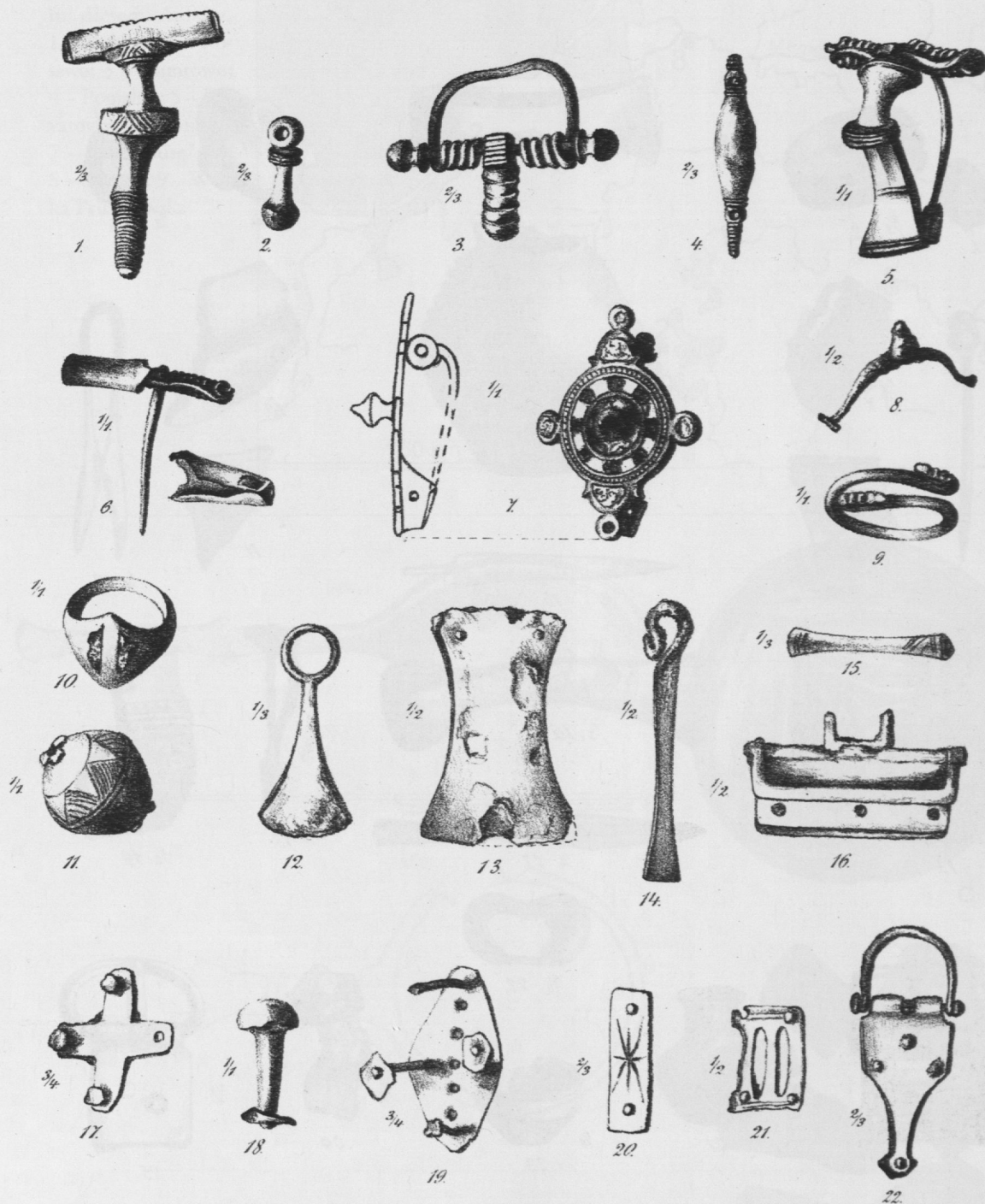
Kgl. Hofstdr. v. Ad. Wilutzky.

Fig. 4. Wybór przedmiotów brązowych z Bartlikowa (KEMKE 1900)

H. KEMKE, Das Gräberfeld von Bartlickshof.

Schriften der Physikal. Oekonom. Gesellschaft zu Königsberg. Jahrg. XII. 1900

Taf. III.

Auf Stein gez. von Lisbeth Krause.

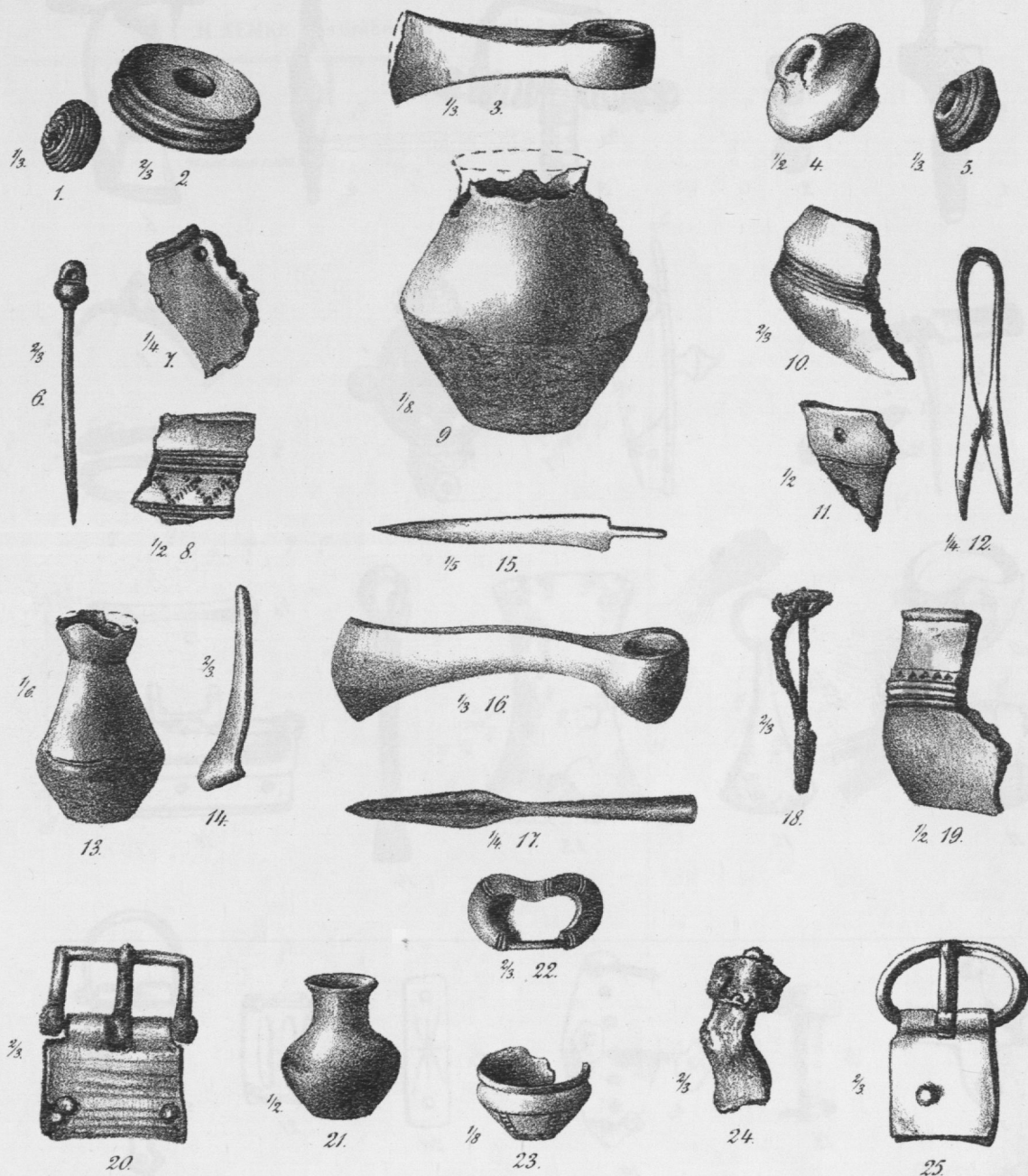
Kgl. Hofstdr. v. Ad. Wilutzky.

Fig. 4. Wybór przedmiotów brązowych z Bartlikowa (KEMKE 1900)

H. KEMKE, Das Gräberfeld von Bartlickshof.

Schriften der Physikal. Oekonom. Gesellschaft zu Königsberg Jahrg. XII. 1900

Taf. IV

Auf Stein gez. von Lisbeth Krause.

Kgl. Hofst. v. Ad. Wilutzky.

Fig. 5. Wybór zabytków z nekropoli w Bartlikowie (KEMKE 1900)